

S

Neskaidrie skaidras naudas darījumi

Mūsdienās skaidras naudas darījumi ir neviennozīmīgi un bieži ar aizdomām vērtēts sadarbības mehānisms komercdarbībā

Pēdējo gadu laikā Saeima un valdība ir būtiski ierobežojusi skaidras naudas darījumu veikšanu. Pērn pieņemtajā Ēnu ekonomikas apkares plānā ir nepārprotama norāde par skaidras naudas darījumu ierobežojumu, bet likumā «Par nodokļiem un nodevām» ir iekļauts mehānisms, kādā veidā skaidras naudas darījumi ierobežojami. Vēl pagājušajā gadā likumdevējs plānoja skaidras naudas ierobežojumus attiecībā arī uz visām fiziskajām personām.

No likuma «Par nodokļiem un nodevām» regulējuma grūti gūt tūlītēju skaidrību par to, kurām personām un kādā veidā darījumi ir jādeklarē. Nodokļu maksātāji var ciest no uzliktajām sankcijām nevis tādēļ, ka apzināti izvairījušies no skaidras naudas darījumu deklarēšanas, bet gan tādēļ, ka nav sapratuši ārkārtīgi neskaidras likuma normas.

Skaidras naudas darījumi tikai banknotēs un monētās

Savulaik skaidras naudas darījuma legalitāte bija noteikta 11.02.1997. MK noteikumos Nr.66 «Skaidrā naudā veikto darījumu deklarēšanas noteikumi», kas paredzēja, ka [...]«skaidrā naudā veiktais darījums ir darījums, kuru neaplicina dokumenti par bezskaidras naudas norēķiniem vai par bartera (maiņas) darījumu». 2001. gadā šie noteikumi zaudēja spēku un no šī brīža skaidras naudas darījuma jēdziens Latvijā nav noteikts.

Latvijas normatīvos aktos skaidras naudas jēdziens lietots šaurākā nozīmē atšķirībā no Eiropas Parlamenta un Padomes Regulā (EK) Nr. 1899/2005 noteiktā par skaidras naudas kontroli, kuru ievēd Kopienas teritorijā vai izved no tās, ka par skaidru naudu uzskata vienīgi banknotes un monētas. Regulā papildus skaidras naudas maksāšanas līdzekļiem par skaidru naudu uzskata arī ceļojuma čekus, čekus, vekselus

un maksājuma uzdevumus.

Minētā Regula attiecināma vienīgi uz skaidras naudas deklarēšanas pienākumu, šķērsojot robežu, taču, analizējot Latvijas normatīvos aktus, secināms, ka skaidras naudas darījums likumā «Par nodokļiem un nodevām» 30.panta izpratnē ir tāda darbība tiesisku attiecību nodibināšanai, grozīšanai, turpināšanai vai izbeigšanai, kurā pusei tiek samaksātas monētas vai banknotes.

Skaidras naudas darījumi jādeklarē visiem, kas veic saimniecisko darbību

Visiem nodokļu maksātājiem, izņemot fiziskas personas, kuras nav individuālie komersanti vai saimnieciskās darbības veicēji, ir aizliegts veikt skaidras naudas darījumus, kuru summa pārsniedz 10 000 Ls.

Savukārt darījumi no 3000 Ls līdz 10 000 Ls jādeklarē visiem likuma «Par nodokļiem un nodevām» 30. panta 1. un 1'. daļā norādītajiem nodokļu maksātājiem. Pienākuma deklarēt nav

- 1) fiziskajām personām, kuras nav individuālie komersanti vai saimnieciskās darbības veicējas;
- 2) kuģu un gaisa kuģu aģentēšanas komercsabiedrībām;
- 3) attiecībā uz starptautisko autopārvadājumu un kravu ekspedīcijas komercsabiedrību veiktajiem starptautiskajiem autopārvadājumiem un kravu ekspedīcijas darījumiem;
- 4) izmantojot kredītiestāžu pakalpojumus;
- 5) veicot skaidras naudas iemaksas kredītiestādēs darījumu dalībnieku kontos.

Maksājums par pakalpojumiem, kurus sniedz CSDD, likuma «Par nodokļiem un nodevām» 30. panta normas attiecināmas tikai uz pakalpojumu saņēmēju, kurš atbilst likuma «Par nodokļiem un nodevām» 30. panta 1. un 1'. daļas pazīmēm. Arī mazumtirdzniecībā veiktajos darīju-

mos, t.i., pārdojot preces gala patēriņam vai izmantošanai, skaidras naudas deklarēšanas pienākums attiecināms tikai uz preču pircēju, kurš atbilst likumā minētajam pazīmēm.

Ja darījumā iesaistītās puses ir juridiskas personas, saimnieciskās darbības veicējas vai individuālie komersanti, tad deklarēšanas pienākums attiecas gan uz to darījumu pusi, kura skaidru naudu ir pieņēmusi. Līdzīgi, ja viena no pusēm ir fiziska persona, kura nav individuālais komersants vai saimnieciskās darbības veicējs, savukārt otra puse ir juridiska persona vai fiziska persona saimnieciskās darbības veicējs, tad arī šādā gadījumā skaidras naudas darījums ir jādeklarē otrai darījuma pusei – juridiskai personai vai fiziskai personai – saimnieciskās darbības veicējam.

Kaut arī aprakstītajos gadījumos personām nav pienākums informēt VID par skaidrā naudā veiktajiem darījumiem, tām joprojām būtu jāpievērš uzmanība saņemtas naudas izcelsmei. Gadījumā, ja personai rodas aizdomas, ka naudas līdzekļi ir nelegālas izcelsmes, tai būtu jāziņo par to Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas dienestam atbilstoši spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem.

Kaut arī aprakstītajos gadījumos personām nav pienākums informēt VID par skaidrā naudā veiktajiem darījumiem, tām būtu jāpievērš uzmanība saņemtas naudas izcelsmei. Gadījumā, ja personai rodas aizdomas, ka naudas līdzekļi ir nelegālas izcelsmes, tai būtu jāziņo par to Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas dienestam.

3000 Ls robeža tikai savstarpējos darījumos
Skaidras naudas darījumu deklarēšanai nodokļu maksātāji katru mēnesi līdz piecpadsmitajam datumam ie-

PERIODS	PUSES	DARĪJUMA SUMMA		
		Līdz LVL 3000 – 10000	LVL 3000 – 10000	Virs 10000
1 mēnesis	SIA "A" + fiziska persona C	Nedeklarē neviens	Deklarē tikai SIA "A"	darījumu aizliegts veikt
	SIA "A" + pašnodarbināta persona C	Nedeklarē neviens	Deklarē abi	darījumu aizliegts veikt
	SIA "A" + SIA "B"	Nedeklarē neviens	Deklarē abi	darījumu aizliegts veikt

1 Komersantam nav aizliegts veikt darījumus ar dažādiem darījumu partneriem par visu šo darījumu kopsummu, kas lielāka par LVL 10 000.

sniedz deklarāciju, sagatavojot to uz Ministru kabineta apstiprinātas veidlapas parauga. Deklarācijā norāda visus tos darījumus, kuri mēneša laikā pārsniedz 3000 Ls.

Tomēr, ja pircējs vai tā pilnvarota persona skaidru naudu iemaksā pārdevēja bankas kontā, tad skaidras naudas darījums likuma «Par nodokļiem un nodevām» izpratnē nav noticis, un tas nav jādeklarē. Tāpat darījums nav jādeklarē arī gadījumā, ja pircējs skaidru naudu iemaksā savā bankas kontā un to pārskaita otrai pusei.

Par izvairīšanos – sods

Likuma «Par nodokļiem un nodevām» 30. panta pirmā daļa paredz ne tikai administratīvo atbildību par deklarācijas neiesniegšanu, bet arī par normatīvajos aktos paredzētās deklarācijas iesniegšanas kārtības neievērošanu. Tāpat administratīvais sods piemērojams arī gadījumā, ja persona veikusi skaidras naudas darījumu virs likumā noteiktās robežas 10 000 Ls apmērā. Administratīvais sods ir piemērojams atkarībā no tā, kādu pārkāpumu saistībā ar skaidras naudas darījuma deklarēšanu nodokļu maksātājs ir pieļāvis. Piemērojamā soda robežas ir no 50 Ls līdz 15% no kopējās darījuma summas.

Ja VID konstatē, ka skaidras naudas darījums nav ticis deklarēts vispār, fiziskajām personām tiek piemērota sankcija par nedeklarēšanu 3% apmērā no nedeklarētās summas, savukārt juridiskajām personām – 5% apmērā

no nedeklarētās summas. Ja tiek konstatēts, ka skaidras naudas darījums deklarēts novēloti, tad administratīvā atbildība iestājas par skaidras naudas nedeklarēšanu termiņā. Par šo pārkāpumu fiziskajām personām piemēro administratīvo sodu no 50 Ls līdz 200 Ls, bet juridiskajām personām – no 100 Ls līdz 500 Ls. Par darījuma veikšanu skaidrā naudā, ja darījuma summa pārsniedz 10 000 Ls gan fiziskajām personām, gan juridiskajām personām, uzliet naudas sodu 15% apmērā no darījuma summas.

Darījumu pieļaujamības un deklarēšanas shēma

Lai gan skaidras naudas darījumu vairākkārtīgi ir vērtējis gan likumdevējs, valdība, nodokļu administrācija, gan tiesa, t.sk. AT Senāts un Satversmes tiesa, kā arī Tiesībsarga birojs un citas ieinteresētās personas, komersanti vēl joprojām maldās neskaidrajos skaidras naudas darījumu labirintos.

Normas, kas regulē skaidras naudas darījumus, ir atrodamas gan likumā «Par nodokļiem un nodevām», gan MK noteikumos Nr.237 «Skaidrā naudā veikto darījumu deklarēšanas noteikumi», gan Administratīvo pārkāpumu kodeksā. Vienlaicīgi, līdzīgi kā ar Rīgu, kas nekad nav gatava, arī skaidras naudas darījumu normatīvā bāze pēdējā laikā tiek bieži izvērtēta, papildināta un grozīta.

Lai kļiedētu neskaidrības, tabulā pārskatāmā veidā atēlota dažādu darījumu pieļaujamība un deklarēšanas pienākums.

Ilze Znotina
zvērināta advokāte, Deloitte Latvia
juridiskās prakses vadītāja

Izolde Marhele
zvērināta advokāta palīgs, Deloitte
Latvia juriste

SAITDO

Nodokļi